

Matilda Marković
Osnovna škola Draganići

Željka Župan Vuksan
Gimnazija Sesvete

DRAMSKI ODGOJ – ODGOJ SADAŠNOSTI I BUDUĆNOSTI

Sažetak

Raditi, odgajati i baviti se djecom najveći je izazov učitelja i odgojitelja 21. stoljeća. U današnjem svijetu djeca i mladi okrenuti su trendovima i virtualnoj stvarnosti, njihova je pozornost svedena na trajanje videoklipa s društvenih mreža pa je postavljanje odgojnih paradigmi danas uvelike različito od tradicionalnih odgojnih metoda s kojima su rasli ili prema kojima su učili i sazrijevali današnji nastavnici. Jedan od odgovora na pitanje *Kakav odgoj želimo?* jest upravo dramski odgoj koji kroz neposredno dramsko iskustvo djecu i mlade odgaja i priprema za život. Cilj dramskog odgoja nije poticanje glumačkih talenata, on je namijenjen svim učenicima i njegov je temelj u dramskom radu, odnosno procesu. Dramske metode i tehnike danas su alat poučavanja u gotovo svim nastavnim predmetima, ali i izvannastavnim aktivnostima različitog sadržaja.

Od najranije dobi igra je prisutna u životu djeteta, izgovarajući rečenicu *Igrajmo se kao da...* dijete ulazi u dramski svijet u kojem je iz perspektive nekog drugog, odnosno otklona od sebe, lakše izraziti svoje mišljenje, otvoriti se drugima, a time učiti i upijati nove spoznaje. U takvim trenutcima ključna je uloga dramskog pedagoga, učitelja i nastavnika da spontano, kroz dječju igru, komunikaciju i stvaralaštvo propituje stavove, navodi na razmišljanje i potiče kritičko mišljenje. Dramski odgoj nudi se kao model učenja i poučavanja kroz dramsko iskustvo, ali i svojim raznovrsnim metodama i alatima uspješno odgovara novim izazovima u odgoju djece i mladih danas.

Ključne riječi: dramski odgoj, igra, poučavanje i učenje kroz dramsko iskustvo

1. Dramski odgoj

Dramski odgoj kroz iskustveno učenje pruža učenicima mogućnost učenja i kreativnog izražavanja preko kojih razvijaju kritičko mišljenje i propituju probleme kojima su okruženi. Prema Župan Vuksan (2019), dramski odgoj razvija i jača komunikacijske i interpersonalne vještine, a dramske tehnike i metode lako se mogu uklopiti u poučavanje bilo kojega nastavnog predmeta. On, p(r) oigravajući se sadašnjošću, kritički se osvrće na nju, propituje, pronalazi rješenja i učenike priprema za budućnost. Namijenjen je svim učenicima i temelji se na dramskom radu, odnosno stvaralačkom procesu, a ne na poticanju glumačkih talenata. Dramske metode i tehnike danas su alat poučavanja u gotovo svim nastavnim predmetima. U hrvatskome obrazovnom sustavu dramski

odgoj ne postoji kao samostalan nastavni predmet kako je to praksa u ostalim europskim zemljama, no uvođenjem fakultativne nastave Dramskog odgoja u nekoliko hrvatskih gimnazija i to se polako mijenja. Dramski odgoj kao fakultativni predmet ulazi u satnicu učenika, vrednuje se tijekom nastavne godine i njegova se ocjena upisuje u učeničke svjedodžbe. No još je uvijek mali broj škola s fakultativnom nastavom, pa se dramski odgoj u većini slučajeva izvodi kao izvannastavna aktivnost.

2. Sastavnice dramskog odgoja

Suvremeni pristup poučavanju zahtijeva jednaku aktivnost učenika i nastavnika. Danas su podatci i nastavni sadržaji lako dostupni učenicima i bez mentorstva nastavnika pa je potrebno učenike uključiti u nastavni proces kao partnere. Upravo takav način poučavanja pruža dramski odgoj u kojem se propituje nastavni sadržaj, a dramskim tehnikama kroz različite aktivnosti potiče njegova primjena. Uvriježeno je mišljenje da dramski odgoj ima samo jednu zadaću, a to je stvaranje predstave. Međutim, u funkciji alata za poboljšanje učenja i poučavanja, dramski odgoj stavlja naglasak na stvaralački proces, na učenje kroz igru i korištenje dramskih metoda i tehnika, i to je moguće ostvariti u čitavoj obrazovnoj vertikali. Prema Župan Vuksan (2019), razlika u poučavanju dramskim metodama na obveznim nastavnim satima i Dramskom odgoju jest u izazovu koje takvo poučavanje stavlja pred učenika i učitelja. U redovitoj nastavi znanje i vještine učitelja uvijek su nadmoćnije u odnosu na učenika, no u nastavi Dramskog odgoja i učenik i učitelj ulaze u situacije i iskustva u kojima ne postoji jednoznačno rješenje i samo jedan ispravan odgovor. Dramski odgoj pomaže učeniku u izražavanju njegovih osjećaja, poboljšanju odnosa s drugima, jačanju samopouzdanja te timskom radu. Vladimir Krušić (2018: 11) navodi kako se „dramska pedagogija danas u svijetu uči i podučava i na pedagoškim i na kazališnim visokim učilištima“ te da je postala „važnom sastavnicom mnogih nacionalnih odgojno-obrazovnih sustava (...) integrirajući se u školske kurikule i uvodeći (...) dramske metode u procese učenja i podučavanja“. Dramskim se metodama u nastavnom procesu koristi veliki broj nastavnika o čemu svjedoče brojne radionice i stručna usavršavanja te razmjena primjera dobre prakse na međusobnim susretima učitelja i nastavnika. Nažalost, još ne postoji nacionalni dokument poput predmetnog kurikuluma s razrađenim ishodima i sadržajima poučavanja koji bi omogućio širu primjenu Dramskog odgoja. Dramski odgoj kao nastavni predmet obuhvaća tri elementa vrednovanja, a to su: dramska kultura, dramsko izražavanje i dramsko stvaralaštvo. Dramsko izražavanje i dramsko stvaralaštvo odnose se na aktivno sudjelovanje u stvaralačkom procesu koje nije nužno namijenjeno publici, a dramska kultura obuhvaća učenje o

teoriji i usvajanje dramskih konvencija. Sva tri nastavna područja međusobno su povezana i temelje se na paradigmatima moderne dramske pedagogije prema Krušić (2018: 18), i to „dramskoj sposobnosti kao antropološkoj vrijednosti, dječjoj dramskoj igri kao vrijednosti po sebi, drami kao mediju učenja i podučavanja, kazalištu kao vrijednosti po sebi i kao mediju učenja i podučavanja te kao sredstvu razvoja i društvene promjene“.

3. Dramske aktivnosti u radu s djecom i mladima

Kao jednu od općih paradigmi moderne dramske pedagogije Krušić (2018) ističe dramsku sposobnost kao antropološku vrijednost kojom naglašava da je sposobnost dramatiziranja bitna razlika između *Homo sapiensa* i drugih vrsta. Naglašava da se dijete susretu s novom okolinom prilagođava igrom. Tako se pored zbiljskog svijeta stvara dramski koji nam omogućuje prorađivanje zbiljskoga i ovladavanje njime (Courtney 1989, prema Krušić 2018: 22). Iako nije zbiljska, već fiksijska, zamišljena, nestvarna, dramska aktivnost svakako jest proživljeno iskustvo koje dijete stječe preuzimanjem različitih uloga. Dramske aktivnosti, vođene i pomno isplanirane, izazovne su i zanimljive samo onima koji u njima direktno sudjeluju, jer većina dramskih aktivnosti koje se izvode u radu s djecom i mladima bilo na radionicama, u nastavi ili dramskim studijima ne zahtijeva i ne podrazumijeva nazočnost publike. Da bi dramske aktivnosti bile potpune i postigle planirane ciljeve, potreban je istovremeni angažman i voditelja i svih sudionika procesa.

Lekić i sur. (2007) ističu brojne pozitivne učinke dramskih aktivnosti. Među ostalim, pomažu učenicima razvijati osjećaje i stavove, razvijati govorne i izražajne sposobnosti, maštu, stvaralaštvo i kreativnost, utječu na motoričke sposobnosti i govor tijela, ulijevaju sigurnost i razvijaju samopouzdanje, utječu na razumijevanje međuljudskih odnosa i na ponašanje. Sudjelovanjem u dramskim aktivnostima učenici uče cijeniti sebe i poštovati druge (Lekić i sur., 2007: 14).

Dramska aktivnost postavlja same sudionike u specifične, zamišljene situacije, traži od njih da uđu u tuđe cipele, da se poistovjete s drugima i pokušaju riješiti neki problem, sagledati ga s drugog gledišta. Taj „aktivitet u nestvarnom“, kako ga naziva Gordon Craig, igranje izmišljenih likova, prostora, situacija i priča te užitak koji ga prati predstavljaju za sudionika samu bit privlačnosti i čar dramske igre (Craig 1981, prema Lekić i sur., 2007: 15).

Dramske aktivnosti u radu s djecom i mladima mogu se provoditi zasebno na dramskim radionicama, u dramskim studijima, vrtićima, ali mogu biti osmišljene i integrirane u različite nastavne kurikulume pojedinih predmeta, i to tijekom cijeloga odgojno-obrazovnog ciklusa, a osobito su zanimljive dramske radionice organizirane za rad s odraslima ili starijim osobama.

Uzrast djece i mladih ne utječe na izbor bavljenja dramskim aktivnostima, već zahtijeva planiranje, prilagodbu dramskih aktivnosti određenom uzrastu.

3.1. Dramska igra

Igra je temeljna djetetova aktivnost. Od igre sve polazi i s igrom završava. Mirjana Duran u svojoj knjizi „Dijete i igra“ (2003) razrađuje i ističe pojam dječje igre kao temeljne značajke u psihomotornom razvoju svakog djeteta jer je svako dijete primarno socijalno biće koje se od rođenja razvija i raste usvajajući određene kulturne obrasce ponašanja. Svakodnevno je okruženo različitim predmetima i simbolima koji proizlaze i iz pojedine kulture što uvelike i uvjetuje i utječe na njegov razvoj te određuje njegovu igru. Duran (2003: 18) igre razvrstava u tri kategorije, funkcionalne, simboličke i igre prema pravilima. Funkcionalne igre određuje kao igre novim funkcijama koje u djetetu sazrijevaju – motoričke, osjetne i perceptivne. Rađaju se pri dodiru djeteta sa socijalnom okolinom. Simboličke igre povezuje s procesima razvoja osobnosti u predškolskoj dobi u kojoj se počinje razvijati kontrola ponašanja određena i uzrokovana različitim podražajima. Uvjetuje ih interakcija djeteta i okoline. Tako je svaka promjena strukture simboličke igre povezana s djetetovim kognitivnim razvojem, a promjena samog sadržaja za proširivanje dječjega socijalnog iskustva. To je igra koja nema unaprijed određena pravila, gradi se u hodu i podsjeća na asocijativne komplekse. Takva igra predstavlja jedan prirodni sustav u kojem postoji kombinacija govora, simboličnih gesta, objekata, osoba, uloga koje djeca igraju. Treću kategoriju čine igre s pravilima koje dijete zatječe već u nekome gotovom obliku te ih usvaja, njima ovladava te sudjeluje u stvaranju novih. Igre s pravilima najčešće usvaja u razdoblju između 7. i 11. godine života, iako mogu biti prisutne i prije, a zadržava ih tijekom cijelog života. Tu se, u trećoj fazi, otvara prostor i za organiziranu dramsku igru koja se svojim obilježjima znatno razlikuje od uobičajene dječje igre. Uobičajena ili obična dječja igra je svaka ona koja proizlazi iz interakcije djeteta s okolinom, a dramsku igru Peter Slade definira kao „vrijedan oblik odgoja“, kao usustavljenu i stručno vođenu dječju aktivnost koja može imati oblik igre s pravilima, dramatizacije, drame u razredu, glumačkih vježbi, slobodnog izražavanja, improvizacije i kreativne dramske igre (Krušić, 2018). Dramska igra podrazumijeva vođenu, organiziranu igru koja djetetu pruža mogućnost razvoja kreativnosti, slobodnog izražavanja i veliku mogućnost oslobađanja stvaralačkog potencijala. Djetetu se omogućuje usvajanje nekih novih spoznaja kroz niz organiziranih igara. Kroz dramske igre djeca se postavljaju u određene situacije, preuzimaju uloge, likove, uočavaju veze, uzroke i posljedice mnogo lakše nego nekim standardnim oblicima i metodama poučavanja. Da bi dramska igra bila učinkovita, a njezin cilj postignut,

uvelike ovisi i o voditelju koji prestaje biti povlašten te postaje ravnopravan sudionik igre. Ono što na prvi pogled razlikuje dramsku igru od uobičajene jest preuzimanje uloga da bi se nastavila igra. Da bi prihvatilo pravila igre, dijete preuzima ulogu i kreće u izgradnju dramskog svijeta. U dramskoj igri svi sudionici moraju znati da imaju pravo na pogrešku i da je pogreška samo način učenja. Djeca se katkad više ili manje uživljavaju u svoje zadane uloge te mogu itekako dobro odraditi zadatke koji se pred njih postavljaju. Upravo ta uloga svojevrsan je mehanizam zaštite koja djetetu ili mladoj osobi ulijeva sigurnost i daje mogućnost drukčijem pristupu problemu ili situaciji. Katkad, preuzimajući različite uloge, djeca nas spontano uvode u svoj svijet mašte, promišljanja, strahovanja i djelovanja. Sva jasna i unaprijed postavljena pravila, kako ističu Fileš i sur. (2008), vrijede i za učitelja odnosno voditelja. Navode da igrači, ako osjete da voditelj sebi daje povlaštenu ulogu ili ulogu sudca, neće biti u mogućnosti otvoriti se za stvarno sudjelovanje u igri (Fileš i sur., 2008). Svaka dramska igra počiva na dogovorenim i unaprijed određenim okvirima. Sudionici u svakoj etapi dramske igre trebaju znati tko su i u kojim ulogama. Također trebaju znati što su, gdje su, s kim su i u kakvome međusobnom odnosu. Smatraju da taj „dogovoreni okvir dramske igre može sudionicima ponuditi smisleni kontekst njihova doživljaja povezujući ga sa sadržajem koji se dramskom igrom prorađuje“ (Lekić i sur., 2007: 14).

3.2. Primjena dramskog odgoja u nastavi

S obzirom na to da cilj dramskog odgoja nije isključivo profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću, već prije svega odgaja za život, poželjna je njegova implementacija u nastavne kurikulume svih predmeta i uporaba u odgojno-obrazovnom procesu. Metode, tehnike i postupci koje preporučuje dramska pedagogija svakodnevno se obogaćuju i povećavaju jer kreativni učitelji i dramski pedagozi obogaćuju i preinačuju, prilagođavaju učenicima i potrebama svojeg rada. Lekić i sur. (2007: 19) tako ističu da „mnogi postupci i modeli rada dramske pedagogije preuzeti su iz drugih područja, socijalne i individualne psihologije, logoterapije, rehabilitacijskih tehnika, plesne i pjevačke pedagogije te da im se više ne može jasno utvrditi porijeklo.“ Na koji će način učitelj primijeniti pojedini dramski postupak, igru ili vježbu, ovisi o njegovoj kreativnosti. Mnogi ciljevi dramskog odgoja jesu i ciljevi nastave pojedinih nastavnih predmeta te ih učenici, primjenjujući dramski pristup, ostvaruju na njima prihvatljiviji i zabavniji način, a znanja koja tijekom procesa usvoje bivaju dugotrajnija. Pojedine dramske postupke moguće je primijeniti na svim nastavnim predmetima, svim oblicima i tipovima nastavnog sata te u svim metodičkim sastavnicama nastavnog sata.

3.3. Organizacija dramskog sata

Među brojnim dramsko-pedagoškim postupcima koje nudi dramska pedagogija u nastavi sve kreće od improvizacije kao dramske metode na kojoj se temelji veći dio svih dramsko-pedagoških postupaka. Prije samog početka rada u grupi važno je ustanoviti neka pravila rada, međusobno poštovanje, uvažavanje i slušanje. Rad u skupini zahtijeva disciplinu, ali ne smije sprečavati dječju kreativnost koja će nastati tijekom rada. Kako organizirati dramski sat, jedno je od brojnih pitanja na koja traže odgovore brojni učitelji u radu s djecom i mladima. Uvažavajući trodijelnu metodičku strukturu svakog nastavnog sata, i dramski sat može biti organiziran na ovaj način. U uvodnom dijelu sata preporučuju se igre zagrijavanja, odnosno one koje će učiniti ozračje za rad ugodnim i u kojem će svaki pojedinac naći svoje mjesto. To su različite dinamične igre upoznavanja, zagrijavanja i koncentracije. Dobro je uvijek imati u pripremi više igara ili ideja nego što će doista trebati. Učitelj odnosno voditelj mora poznavati osobnosti svojih učenika i poštovati njihove različitosti. U glavnom dijelu sata radi se i razrađuje temeljni problem određenog sata. To može biti rad na stvaranju likova, priče, biografije ili rad na pojedinim dijalozima ili scenama. Završni dio sata trebao bi smiriti dinamiku sata i učenike vratiti u početak. Zato se za kraj susreta ili dramskog sata predlažu vježbe koje će spustiti energiju i smiriti grupu. Glazba je bitna sastavnica čovjekova života te je poželjna i u izvedbi dramskih postupaka. Improvizaciju opisuju Scher i Verrall (2006) kao stvaranje u hodu. Naglašavaju da je upravo ona dramski oblik u kojem se najbrže postiže rezultat jer učenici odmah postaju aktivni sudionici, bez dugotrajne pripreme i pamćenja teksta. Naglašavaju da razvija sposobnost govora i svjesnost iskazivanja vlastitih osjećaja. Biti u tuđoj koži i osjećati ono što bi osjećao netko drugi, kako ističu autori, pomaže sudionicima da vide i razumiju tuđa djelovanja u stvarnom životu (Scher, Verrall, 2006). Važno je istaknuti da svaka djetetova aktivnost počinje od doživljaja te se razvija preko stvaralačkog izražavanja do spoznaje, ističu Lešin i suradnici u priručniku „Kreativni odgojitelji“ (2022), te naglašavaju da svaka maštovita igra u koju su ukomponirane različite uloge i vrlo originalni odnosi odražava tendenciju djeteta da se uzdigne iznad svojih realnih mogućnosti i ograničenja te da se kreativno izrazi prema svojim razvojnim mogućnostima (Lešin i sur., 2022).

Slika 1. Učenici OŠ Draganići, dramsko-scenska igra *Kralj koji je zabranio mrak*, privatna zbirka (2023)

Slika 2. Učenici OŠ Draganići, dramsko-scenska igra *Kralj koji je zabranio mrak*, privatna zbirka (2023)

Slika 3. Učenici OŠ Draganići, dramsko-scenska igra *Bajka o ribaru i ribici*, privatna zbirka (2018)

3. Zaključak

Dramski odgoj, navodi Krušić (2018), jest iskustveno učenje čija je specifičnost uporaba dramskog izraza kao svojeg medija. Tako je i svaka dramska aktivnost, iako fiksijska, bez sumnje živo i proživljeno iskustvo (Fileš i sur., 2008 prema Krušić, 2018). U njegovoj se provedbi tako simulira stvarni život kakav učenike čeka nakon završenog obrazovanja. On pomiče granice učenja i poučavanja, temelji se više na ishodima nego na sadržajima poučavanja, pruža različite načine učenja obogaćene dramskih tehnikama i metodama, a učitelju i nastavniku osigurava slobodu i autonomiju u načinu poučavanja.

4. Literatura

1. Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Fileš, G., Jeličić, D., Jurić Stanković, N., Lugomer, V., Motik, M., Pečaver, B., Rožman, K., Tuksar, M. (2008). *Zamisli, doživi, izrazi! Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi d. o. o.
3. Krušić, V. (2018). *Kazalište i pedagogija*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj.
4. Lekić, K., Migliaccio-Čučak, N., Radetić-Ivetić, J., Stanić, D., Turkulin-Horvat, M., Vilić-Kolobarić, K. (2007). *Igram se, a učim!*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj: Pili-poslovi d. o. o.
5. Lešin, G., Boban, A., Duić, H., Kerep, A., Laslo, V., Mlinarić Duić, M., Popek, I., Puček, Lj., Zeba, M. (2022). *Kreativni odgojitelji*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Scher, A., Verrall, C. (2006). *Novih 100+ ideja za dramu*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj. Pili poslovi d. o. o.
7. Župan Vuksan, Željka. (2019). *Izazovi vrednovanja u nastavnom predmetu Dramski odgoj* (neobjavljeni završni specijalistički rad).

DRAMA EDUCATION – EDUCATION FOR THE FUTURE

Abstract

Teaching and educating the school children of the 21st century represent a great challenge for the teachers of today. Nowadays, school children and young adolescents follow the trends of virtual reality and as the result their attention span is reduced to the duration of video clips from social media. So, the setting of educational paradigms today is very different from the

traditional educational methods. One of the answers to the question in the book *What Kind of Education Do We Want* is drama education where by direct experience in drama school children and young adolescents are educated and prepared for real life. Drama education as “education for life” is a form of learning and teaching through drama experience which analyzes the present, prepares for the future and seeks answers to existential questions (Škuflić Horvat, 2004:85). The process on working through drama experience makes the pupils question the world, develops their various skills and competences such as: critical thinking, empathy, interpersonal and communication skills, practical and collaborative learning. Drama methods and techniques today are teaching tools in almost all subjects, but also in various extracurricular activities. From early age, roll-playing is present in the life of children. Using the sentence: Let’s play that I am . . . and you are . . . the child enters the world of drama in which, from the perspective of someone else, it is easier to express their opinions and open themselves to others which in return helps them learn about the world that surrounds them. The key role of drama teacher is to lead the children in roll-playing activity and in doing it makes them question their attitudes and encourages their critical thinking. This presentation is about drama education as a model of learning and teaching through the experience of drama activities and how these activities can help respond to all the challenges in educating young adolescents.

Keywords: drama education, learning and teaching through drama experience